

'MIJN HART BRAK TOEN MIJN VADER WERD MEEGENOMEN'

Admira zat in een concentratiekamp

ADMIRA FAZLIĆ (28) WAS ELF TOEN DE OORLOG UITBRAK IN HAAR VADERLAND, BOSNIË-HERZEGOVINA. TWEE JAAR LANG ZAT ZE IN EEN CONCENTRATIEKAMP. "S NACHTS HOORDEN WE VROUWEN SCHREEUWEN EN SMEKEN."

"Als jong meisje woonde ik in het noordwesten van Bosnië-Herzegovina, waar mijn ouders, mijn zusje en ik in de winter gingen skiën en in de zomer gingen zwemmen. Dan zaten we bij de rivier of in de bergen te picknicken of we luierden wekenlang aan de kust. Ik was een klein, blond meisje dat later actrice, presentatrice of zangeres wilde worden. Na schooltijd piepte ik naar binnen in de schouwburg om stiekem naar repetities te kijken. Ik droomde ervan ooit zelf op de planken te staan, organiseerde optredens met kinderen uit de buurt. Mijn vader speelde 'Sevdah', de traditionele volksmuziek die bij een bepaalde lifestyle hoort, en ik danste en zong erbij. Mijn jeugd was fijn en onbezorgd. Totdat de oorlog uitbrak.

Het was een zonnige dag in 1992 toen in onze stad Prijedor Servische soldaten de straten af gingen om alle mannen op te pakken. Op dat moment bestond er geen Bosnisch leger, omdat Bosnië geen onafhankelijk land was. We hadden gehoord dat de mannen meegenomen werden naar concentratiekampen. Ik was doodsbang dat ze mijn vader ook zouden oppakken. We hadden geen wapens om ons te verdedigen en

begrepen al snel dat schuilhouden geen zin had. In de straat naast ons werd een man doodgeschoten toen hij probeerde zich te verstoppen. Daarom wachtten we buiten met alle burens af wat er zou gebeuren. Machteloos waren we. Mijn grote angst werd werkelijkheid. Ook mijn vader werd opgepakt. Ik zag hoe hij met zijn handen op zijn achterhoofd werd afgevoerd. Het voelde alsof mijn hart brak, het meest verschrikkelijke moment uit mijn leven. Ik was pas elf jaar oud, maar de blik in zijn ogen toen hij naar ons keek terwijl hij wegliep, staat voor altijd in mijn geheugen gegrift.

Ik had geen idee waarnaartoe mijn vader werd meegenomen. De mannen werden in kampen geplaatst, zodat ze niet in staat waren een Bosnisch leger te vormen. Zo konden de Serviërs aan de macht blijven. Thuis waren de omstandigheden erbarmelijk. De elektriciteit werd afgesloten, we hadden geen water, geen telefoon en de winkels waren door de oorlog gesloten. Het voedsel raakte op. Maar het allerergste was de angst. De angst dat er iets met mijn ouders of zusje zou gebeuren. Mijn moeder is in mijn ogen een heldin. Al die tijd dat mijn vader er niet was, bleef ze rustig. Ze

'WE HADDEN
GEEN WATER
OF ETEN,
MAAR HET
ERGSTE WAS
DE ANGST' →

probeerde mij en mijn zus te beschermen. Mijn moeder kwam erachter dat mijn vader naar Keraterm was gebracht, een voormalige opslagplaats die door de Serviërs was omgebouwd tot concentratiekamp. Het kamp bestond uit grote, kale barakken met een hek eromheen. Er verbleven duizenden mensen. Mijn moeder bakte een brood en gaf dat af bij het hek. Een riskante onderneming, want alleen daarom al kon je neergeschoten worden. Ondertussen hadden wij ook al weken niet meer fatsoenlijk gegeten. Voor ons bleef een klein, beschimmeld stukje brood over.

Op een gegeven moment werd mijn vader overgeplaatst naar een ander concentratiekamp, Trnopolje. In dit kamp werd later de wereldberoemde foto gemaakt van een uitgemergelde man achter prikkeldraad, Fikret Alic. Toen deze foto in de media kwam, werd voor de rest van de wereld pas duidelijk hoe gruwelijk de Bosnische oorlog was. Mijn moeder besloot naar het kamp te gaan. Mijn zusje, toen zeven jaar oud, en ik wilden ook per se mee naar papa. Het was zeventien kilometer fietsen, bloedheet en ik was doodop toen we aankwamen. In de menigte stond een magere man met onverzorgd

'EEN VAN DE BEWAKERS SCHOOT LUKKRAAK OM ZICH HEEN'

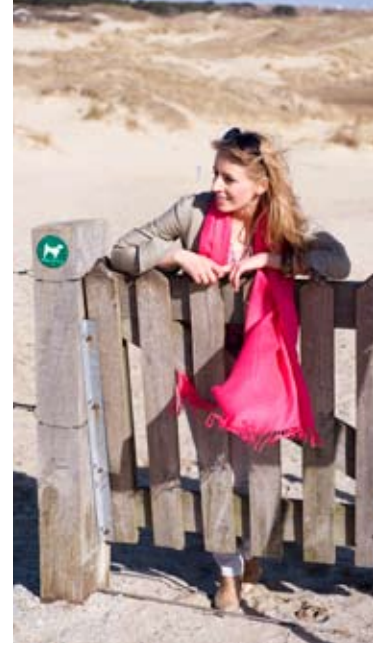
haar, een tanig gezicht en een baard. 'Daar is je vader', zei mijn moeder. Ik herkende hem niet. 'Zwaai maar', zei ze. Ik zwaaide, mijn vader tilde zijn magere arm op en zwaaide terug. Ik schrok vreselijk. Wat was er met hem gebeurd? Ik viel mijn moeder lastig met allerlei vragen, maar op elke vraag gaf ze hetzelfde antwoord: 'Ik weet het ook niet, lieverd.' Contact met de gevangenen was niet toegestaan.

Thuis bleven we in angst en wanhoop leven. Er werd een avondklok ingesteld. Overal waren sluipschutters, je was nergens veilig. Vrijwel elke dag waren er bombardementen, ging het alarm af en moesten we schuilen in de kelder van een van onze burens. Als we bij elkaar waren, voelden we ons veiliger. Op een gegeven

moment hoorden we dat er weer mensen opgepakt zouden worden. Iedereen rende in paniek de straat uit. Wij probeerden de rest bij te houden, maar waren te verzwakt door voedsel- en slaapgebrek. Mijn zusje begon te huilen, ze kon niet meer. Ze vroeg mijn moeder terug naar huis te gaan. 'Als ze ons willen vermoorden, dan doen ze dat maar in ons eigen huis', zei ze. Het enige wat ik dacht, was: Nee! We moeten weg, we kunnen niet hier achterblijven. Ik was niet eens bang voor wat er met mij zou gebeuren, maar de angst dat ik zou zien dat mijn kleine zusje en mijn moeder iets werd aangedaan, maakte me misselijk. Mijn moeder besloot terug naar huis te gaan. Ik was lamgeslagen. Dit is het, dacht ik, nu worden we vermoord. Ik voelde mijn hart in mijn keel kloppen. Gelukkig bleken de soldaten de andere kant op te gaan. Ik was opgelucht, maar ook bang voor wat ons nog te wachten stond. Die opluchting duurde niet lang. Een paar dagen later werden we met de overgebleven burens opgehaald, in een vrachtwagen gestopt en gedumpt in het concentratiekamp Trnopolje.

Het enige pluspunt aan dit kamp was dat mijn vader er ook zat. Dat maakte een einde aan de zenuwslopende onzekerheid over hoe het met hem ging, want nu kon ik hem overdag zien. En ook mijn ooms en andere bekenden. De mannen sliepen buiten in zelfgemaakte tenten, de vrouwen en kinderen in een oud schoolgebouw. Het was geen werkkamp. Om de tijd te doden maakten de mannen van kogelhulzen sigarettenhouders. Er waren niets eens sigaretten, maar ze moesten wát doen. Ik maakte gedichten en schreef in mijn dagboek. Onder haar jas had mijn zusje een barbie mee weten te smokkelen, daar speelden we soms mee. In stilte, want we wilden niet opvallen. Dan liep je de kans zonder pardon neergeschoten te worden. Ik durfde zelfs niet te huilen. Maar na maandenlang overleven, had ik soms ook niet eens de kracht om mijn emoties te tonen. Ik was uitgeput.

Ik herinner me dat iedereen diarree had. De 'toiletten' bestonden uit twee schuttingen in een hoekje, daar zag je de poep zo onderuit stromen. Ook weet ik nog dat een van de bewakers 's avonds lukkraak om zich heen begon te schieten. Doodeng. Overdag hoorden we de verhalen over mannen die mishandeld of vermoord waren en vrouwen die werden verkracht. →

's Nachts hoorden we soms hun geschreeuw en gesmeek. Veel vrouwen droegen expres wijde kleding of hoofddoeken, zodat ze ouder en onaantrekkelijk leken en niet opvielen. Er gebeurden verschrikkelijke dingen. Zo ging ik eens water halen bij de pomp, waar een vrouw haar kleding stond te wassen. Haar dochtertje dartelde eromheen. Ik weet niet wat er gebeurde, maar opeens lag zij in een plas bloed. Neergeschoten. Je wist nooit wat je kon verwachten.

Het kamp werd in augustus 1992 bij toeval door buitenlandse verslaggevers ontdekt. De hele wereld kreeg vanaf dat moment beelden te zien van vermagerde mannen achter prikkeldraad. Daarna veranderde de

'BOSNIË BLIJFT MOOI. IK SLUIT NIET UIT DAT IK ER OOI WEER GA WONEN'

situatie. Er kwam noodhulp van het Rode Kruis. We kregen voedselpakketten en medische hulp. De mannen, onder wie mijn vader, werden door het Rode Kruis overbracht naar Kroatië. Daar konden ze aangeven naar welk ander land ze wilden gaan. Een paar dagen nadat de mannen meegenomen waren, moesten ook wij het kamp verlaten. De soldaten wilden het kamp zo snel mogelijk sluiten, om te verdoezelen wat er was gebeurd. In totaal hebben we twee maanden en zeven dagen in het concentratiekamp doorgebracht.

Mijn opa was in de jaren zeventig als gastarbeider in Nederland geweest, dus mijn vader besloot hier naartoe te gaan. Hij zorgde ervoor dat het Rode Kruis ons naar Nederland bracht. Het was een prachtig moment toen ik door het glas in de aankomsthal van Schiphol mijn vader zag staan. 'Tata, papa!', riep ik hard.

Nu woon ik alweer zeventien jaar in Nederland. Elke keer als ik in die aankomsthal ben, denk ik terug aan dat moment. Ik ben Nederland dankbaar dat we de kans kregen een nieuwe start te maken. Soms stel ik me voor hoe mijn leven zou zijn geweest zonder de oorlog. Dan had ik misschien nog steeds vrienden van toen gehad. Die heb ik nooit meer gezien, omdat ieder-

een is gevlucht en niemand meer op die plek woont. Ik kom nog geregeld in Bosnië, ga er graag op vakantie. Als ik daar ben, kijk ik om me heen en denk ik: ken ik jou van vroeger? Mijn ouders hebben snel Nederlands geleerd, een baan gevonden en een huis gekocht. Het leven gaat door en we kijken naar de toekomst, maar het verleden zullen we nooit vergeten. De oorlog heeft me gemaakt tot wie ik ben. Doelbewust en gedreven in alles wat ik doe. Ik doe geen concessies aan mijn dromen. Daarom ben ik journalist geworden. De journalisten die destijds hebben laten zien hoe het er in ons land en in de concentratiekampen aan toe ging, hebben ervoor gezorgd dat wij onze vrijheid terugkregen. Net als die journalisten van toen wil ik een spiegel voor de wereld zijn, zodat ik mensen kan helpen. Ook ben ik op allerlei manieren betrokken bij de strijd voor mensenrechten. Ik zet me bijvoorbeeld in voor burgers uit Bosnië-Herzegovina, in Nederland en wereldwijd. Ook nu, tijdens het proces tegen Radovan Karadžić. In Prijedor kom ik zelden, het doet me te veel aan de oorlog denken. Maar in Sarajevo heb ik inmiddels een vriendenkring opgebouwd. Ik sluit het dan ook niet uit dat ik er ooit ga wonen. Ondanks alles blijft Bosnië een prachtig land. Het 'Bosnische' in mij zal ik altijd houden. Ik weet niet precies hoe ik dat moet omschrijven. Het is de 'Sevdah' in mij, denk ik." ✍

MEER OVER DE OORLOG

In 1946 wordt de Socialistische Federale Republiek Joegoslavië opgericht, bestaande uit de republieken: Servië, Kroatië, Slovenië, Bosnië-Herzegovina, Montenegro en Macedonië en de autonome regio's Kosovo en Vojvodina. Servië en Montenegro willen één Joegoslavië, andere republieken willen juist onafhankelijk worden. Admira woonde in Bosnië-Herzegovina, waarin verschillende volken met verschillende geloofsovertuigingen woonden. Tijdens een referendum in 1991 kozen de burgers in Bosnië-Herzegovina voor onafhankelijkheid. Daardoor ontstond binnen dit land grote verdeeldheid en werd er heftig strijd gevoerd. In 1995 wordt de oorlog in Joegoslavië - na de genocide in Srebrenica - beëindigd. De leider van de Serviërs in Bosnië-Herzegovina was tot die tijd Karadžić. Op dit moment is een proces tegen hem aan de gang bij het Joegoslavië-tribunaal in Den Haag.